

середнього і дрібного селянства, котре постачало на ринки Європи свинину, продукти птахівництва, овець, коноплі, почасти зерно тощо.

Бюрократична система царської Росії виявилася неспроможною вирішувати ці питання. До цього додавалося незадоволення відсутністю належної інфраструктури в експортній торгівлі: елеваторів, зернохосвищ, облаштованих портів, торгового флоту.

Також односторонньо досліджувалася і податкова політика імперської влади, зокрема тарифна політика на залізницях. При цьому спостерігається ущемлення інтересів буржуазії Донецько-Криворізького регіону на угоду Уральському і Північному гірничо-металургійним комплексам.

Саме тому, всі ці та деякі інші аспекти проблеми потребують детальнішого і глибокого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Германский империализм // Новое время. – 1901. – 16 февраля.*
2. *Ковалевский Н.З. Из подвальной переписки / Н.З.Ковалевский // Агрономический журнал. – Кн. 9/10. – X., 1913. – С. 92-95.*
3. *Кулинич І.М. Німецькі колонії на Україні (60-ті роки XVIII ст. – 1917 р.) / І.Кулинич // Український історичний журнал. – 1990. - №9. – С.23-32.*
4. *Любимов Л.О. О ликвидации немецкого землевладения / Л.О.Любимов // Южнорусская сельскохозяйственная газета. – 1916. – 4 апреля.*
5. *Реснт О., Сердюк О. Перша світова війна і Україна. – К., 2004. - 198с.*
6. *Реснт О., Сердюк О. Сільське господарство України та світовий продовольчий ринок (1861 – 1914 рр.). – К., 2011. - 252с.*
7. *ЦДІА України. – Ф.442. – Оп.702. – Спр.98. – 223 арк.*
8. *ЦДІА України. – Ф.442. – Оп.709. – Спр.91. – 27 арк.*
9. *ЦДІА України. – Ф.442. – Оп.634. – Спр.690. – 14 арк.*
10. *Шевченко А.М. Зовнішня торгівля на Півдні України у другій половині XIX – на початку XX ст.: історіографія проблеми / А.М.Шевченко // Науковий вісник ІДГУ. – 2006. – Випуск 20. – С.89-96.*
11. *Шевченко В.М. Земля та її господарі: загадки історії (До питання про мобілізацію земельної власності в Україні у 1861 – 1917 рр.) / В.М. Шевченко / Література та культура Полісся: Зб.наук. праць. – Ніжин, 2002. – Вип.20. - С. 94-97.*

УДК 37.016:786.2 «Шух»

Жуковська І.Л., Народицька М.В.

МЕДИТАТИВНА ФОРТЕПІАННА МУЗИКА МИХАІЛА ШУХА І ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ

На прикладі фортепіанних сочинень Михаїла Шуха автори статті досліджують проблему методики роботи з музичальним матеріалом, створюваним в стилістиці медитативної музики, формують базові принципи взаємодії виконавця з нотним текстом.

Однією з найактуальніших проблем сучасної академічної музики є реабілітація її комунікативної функції. ХХ століття лишило нам у спадок ситуацію майже повного розмежування між композитором і масовим слухачем. Академічна музика якщо і набуває визнання широкої публіки, то відбувається це із запізненням на 50-70 років. Що ж до творчості сучасних композиторів, то їхні твори переважно лишаються поза увагою масової аудиторії.

Музика ХХІ століття поки що сприймається пересічним слухачем як своєрідна terra incognita: нові тенденції, нова лексика, новий тип розвитку музичної ідеї піддають сумніву звичні стереотипи сприйняття. У зв'язку з цим видається надзвичайно важливим завдання популяризації нової музики, включення нового музичного матеріалу в навчальну та концертну практику. Прикладом такого матеріалу є фортепіанна музика нашого видатного сучасника і співвітчизника Михаїла Аркадійовича Шуха.

Ім'я М.Шуха як одного з найсерйозніших і найзначніших українських композиторів нового часу починає звучати в 70-ті роки ХХ сторіччя. Протягом творчого шляху його композиторський метод зазнав декількох стильових трансформацій. В даний час провідною стильовою (і світоглядною) домікантою його творчості стає медитативна музика. Остання, як вид мистецтва, тільки починає входити в коло інтересів широкої аудиторії, та й в музикознавстві досліджень з медитативної музики не так вже й багато.

Треба сказати, що основні характеристики моделей медитативної музики ще знаходяться в стадії розробки сучасним музикознавством. Однак можна стверджувати, що більшість дослідників єдині в оцінці медитативної музики як особливого, маргінального виду музичного мистецтва, що поєднує риси традиційної моделі академічної музики з техніками, психологічними налаштуваннями, і, головне, змістовою складовою духовних медитативних практик. Так, дослідник медитативної музики М. Кузнєцова описує чотири основні групи медитативних дій: «1) подовжене зосереджене приготування до деякої дії; 2) повторення дії з метою вправлення, практикування у певній навичці; 3) розв'язання розумового завдання; 4) заняття мистецтвом (спів, гра на інструменті) як форма духовної релаксації, де важливий процес входження в особливий стан свободи і сприйнятливості, а не естетико-художній фактор». [5, с. 22].

Таким чином, музичування первісно вписане в коло медитативних дій. Ключ до розуміння відмінностей медитативної музики від будь-якої іншої ми знайдемо ще в одній цитаті з роботи М. Кузнєцової: «Фундаментальний догмат медитації – діяння через не діяння», який в площині характеристик «музичного діяння» набуває значення: «звучання через незвучання». [1, с. 23]

Більшість зразків медитативної музики об'єднує значна змістова насиченість стислих фрагментів музичного матеріалу, а також – максимальна незмінність музичних станів на протязі довгих проміжків часу, яка здійснюється повторністю на мікрорівні, що на поверхні сприймається як принципова апроцесуальність.

Відсутність подієвості, конфліктності, акцент на стані і зосередженні наводять нас на думку про необхідність розгляду медитативної музики з виконавської точки зору не тільки в якості музичного матеріалу, що потребує озвучування, а й в якості медитативного дійства, безпосереднім учасником і провідником якого стає виконавець.

Подібно до більшості композиторів, що починали свій творчий шлях в кінці ХХ-го сторіччя, М.Шух приходить до медитативності не одразу. Ранні твори автора свідчать про активний творчий пошук як в царині експресіонізму («Камерна симфонія»), так і в стилістиці неobaroco («Давні галантні танці» для фортепіано). Однак в подальшому стилістичний образ творів М.Шуха поступово трансформується, збагачений новою світоглядною домінантою. Рік створення «Камерної симфонії» приносить також кантату «Пісні весни», яку сам композитор визначає як «медитативне дійство». Пізніше в назвах композицій тема медитативності та медитації буде звучати неодноразово: мікроцикл «Дві молитви-медитації для фортепіано»; «І була ніч, і був ранок, і були тихі небесні флейти» – як жанрове визначення твору композитор вказує «медитація для органу».

До фортепіанної музики М.Шух звертається на протязі всього свого творчого шляху. Символічно, що твори для фортепіано, як правило, народжуються в періоди, що пов'язані з суттєвими змінами в стилістиці письма і світогляді композитора.

Так, цикл «Давні галантні танці» свідчить про перехід до постмодерністської складової стилістики М.Шуха. Цикл «Дві молитви-медитації» для фортепіано демонструє самобутнє поєднання експресіоністичної моделі висловлювання в музиці з медитативним типом організації музичного часу. Нарешті, «Два швидкоплинних ескізи», «Ескіз в бузкових тонах», «Відгук чарівних спогадів» вже повністю відповідають моделі медитативної музики.

Фортепіанні мініатюри, створені М.Шухом в 2006 – 2010-і роки, близькі за звучанням, змістовим наповненням, засобами виразності, використаними композитором. Це – «Ескіз в бузкових тонах», «Місячна доріжка», «Відгук чарівних спогадів», цикл з двох мініатур «Два миттєвих ескізи». Відсутність релігійної програми робить ці твори особливо цікавими з точки зору аналізу медитативності в музиці, створеній на основі позарелігійних змістових передумов.

Для всіх п'ятих мініатур характерною є опора на секвентний тип мотивної повторності, на варіативність в межах одного мотивного ядра, що домінує у всьому творі. Вишуканий часовий (скоріш агогічний, ніж ритмічний) рисунок поєднаний з фактурним, мелодичним та гармонічним аскетизмом, що містить в собі переважання інтерваліки над акордікою, широке використання основних форм тризвуків. Натомість свіжість гармонічної мови зберігається за рахунок асиметричних, з точки зору тактового ритму, співставлень далеких тональностей, що, проте, не скасовує панування діатоніки в цілому.

Загалом, всі п'ять п'єс проникнуті ностальгічно-неоромантичним духом, що передбачає демонстративну простоту мелодичного рисунку, камерний, інтроверсивний тип лірики, безконфліктність, відсутність контрастів. Ці мініатюри повністю відповідають моделі медитативної музики і можуть розглядатися як завершальний ступінь медитативної еволюції в творчому світогляді композитора на сьогоднішній день.

Виконавське відтворення композицій Михайла Шуха, створених в руслі медитативної музики, передбачає корекцію базової моделі стосунків виконавця з музичним матеріалом, а також традиційної комунікативної моделі «композитор-виконавець-слухач». З тією чи іншою мірою адаптації, запропоновані методи взаємодії з музичним текстом медитативного напрямку можна застосувати не тільки до творчості М.Шуха, але й до спадщини інших композиторів, що створюють музику на основі медитації.

Зокрема, на наш погляд, виконання музики М.Шуха передбачає дотримання наступних базових принципів:

1. **Максимально точно виконання динамічних, агогічних і темпових вказівок.**

2. **Побудова балансу між заглибленням у медитативний стан і утриманням уваги слухача.**

3. **Вміння чітко відокремлювати медитативну музику від фонові, не дозволяючи першій перетворитися на останню.**

4. **Виконавське володіння мікроінтонацією та мікроагогікою.**

5. **Опанування специфічного туше, що повністю виключає ударність фортепіанного звуку.**

6. **Застосування педалі як формоутворюючого, драматургічного, гармоністворчого, сонорного чинника.**

7. **Формування навички змістового заповнення паузи (фермати).**

Сподіваємося, що медитативні фортепіанні твори М.Шуха посядуть належне місце у навчальних програмах інститутів мистецтв і стануть одним з важливих кроків у опануванні нових стильових тенденцій музики ХХІ сторіччя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. **Аркадьев М.А.** *Временные структуры новоевропейской музыки. Опыт феноменологического исследования*, – Изд. 2. – М.: Библос, 1992. – 168 с.
2. **Варнавская В., Филатова Т.** *Духовна музика в контексті художніх пошуків композиторів Донбасу: нариси до творчого портрета М.Шуха/Музичне мистецтво Донбасу вчора, сьогодні, завтра/Донецька держ. консерваторія. – Київ-Донецьк, 2001. – с.89-96*
3. **Говинда Л.А.** *Творческая медитация и многомерное сознание*. – М.: Центр духовной культуры, «Единство», 1993. – 268 с.
4. **Кривицкий Л.В.** *Медитация // Новейший философский словарь / Сост. А.А.Грицанов. – Мн.: Изд. В.М.Скаун, 1998. – с. 411*
5. **Кузнецова М.В.** *Медитативность как свойство музыкального мышления (Авет Тертерян, Арво Пярт, Валентин Сильвестров): Дис. ...канд. искусствоведения. -Москва, 2007. - 233 с.*